

Oost-Brabant vlamt

Peer Verhoeven

Kerken worden gesloten, schreef Klaas Wubs, maar de mensen blijven vragen naar de zin van het leven. Hij ziet de oplossing in de ontmoeting en gezamenlijke vieringen van de verschillende christelijke bloedgroepen. Deze toenaadering is in Asten-Someren-Lierop goed op gang. Maar de uitsluiting van dominee Eline van Ieperen van het ziekentriduüm door het bisdom, bevestigt dat ze daar op dood spoor zitten ... (Eindhovens Dagblad 11/9/12)

Woensdag 19 september meldt deze krant dat de oecumenische avondmaalsviering in Lierop op zondag 23 september met pastoor en dominee als voorgangers verboden is door het bisdom. Die zondagmorgen is er geen viering in de Koepelkerk. Pastoor Jan Zwirs dacht er niet over de geplande avondmaalsviering door een gebedsviering te vervangen. Het gaat juist om belangrijke stappen naar elkaar toe zetten. 'Ik laat mij in deze kwestie leiden door mijn geweten en de stem van mijn hart in de hoop dat die in overeenstemming is met de wil van de man van Nazaret.' De Open Brief (E.D. 22/9/12) van huisarts Ferd. Raaijmakers die de bisschop wijst op het drastische verlies van ontzag en gezag, roept pagina's instemmende reacties op. Het vlamt in het gemoedelijke oosten van Brabant. Het bisdom komt in het geweer.

De Heer afbreuk doen?

Vicaris-generaal dr. C. van den Hout schrijft 30 september een brief aan 'Beste parochianen van Someren en Lierop en belangstellende' (enkelvoud?!). De bisschop zelf stuurt een dag later een brief aan alle priesters, diakens en pastoraalwerkenden in zijn bisdom. Beiden herhalen de leer van de kerk over de eucharistie. 'Volgens de overtuiging van de katholieke Kerk kunnen we pas gezamenlijk eucharistie vieren als we de eenheid in geloof, sacramentenbediening en kerkelijk bestuur bereikt hebben. Dit geldt zelfs in de oecumene met de orthodoxe kerken ... Veel moeilijker ligt het met de protestanten. Deze kerkelijke gemeenschappen hebben de apostolische successie verloren, kennen geen priesterschap en bijgevolg geen geldige sacramenten ... Dat geldt met name voor de eucharistie. ... Naar katholieke opvatting vieren we in de eucharistie op sacramentele wijze het kruisoffer van Christus en worden brood en wijn substantieel veranderd in het Lichaam en Bloed van Christus ... De protestanten beleven het louter als een herinneringsmaal en brood en wijn worden volgens hen niet echt veranderd in het Lichaam en Bloed van Christus. We kunnen over deze verschillen niet zomaar lichtvaardig heen stappen zonder afbreuk te doen aan de bedoelingen van de Heer zelf ...'

Vervreemdend

Vicaris en bisschop vertolken de opvatting

van de katholieke kerk met een beroep op de Heer zelf. De vraag is echter niet wat de leer van de kerk is, maar of deze - nog leeft onder haar gelovigen. 'De eucharistie wordt het hart van de gemeente genoemd ... Maar als drievierde van de Europese katholieken weinig of geen contact meer heeft met 'het hart van de gemeente', is er beslist iets aan de hand', schreef Leonard Broux in 1991 in *De Bazuin*. Het is te vrezen dat met name de eucharistie als offer voor zeer velen levensvreemd en kerk-vernietigend is.

Antonius in kapel van de koepelkerk Lierop
(© Foto's: Peer Verhoeven)

Onmogelijk geworden

De benedictijn Anselm Grün schrijft in *Een jaar met Anselm Grün* bij 11 oktober: 'Ik ontmoet steeds weer juist vrouwen die met de spiritualiteit van de verlossing niets meer kunnen beginnen. Zulke vrouwen vinden in de scheppingsspiritualiteit een nieuwe toegang tot het christendom.' (Lannoo Tiel 2002) Leonard Broux schreef in zijn artikel *Verouderde theologie* over de offertheorie: 'De mens heeft God zo beledigd dat het lijden en de dood van Jezus noodzakelijk waren om God met de mens te verzoenen. Achter deze voorstelling schuilt een onchristelijke en zelfs afschuwelijke godsopvatting ... Het is duidelijk dat zo'n offeropvatting totaal onmogelijk is voor een gelovige van deze tijd.' Roger Lenaers sj. zegt in *Tijdschrift voor Geestelijk Leven*, maart 2001: 'Een offer brengen in cultische zin is in het christendom en daardoor in de westerse maatschappij zo goed als uitgestorven en meteen is ook het begrip van cultisch offer volkomen leeg geworden ... Alleen de mis heet nog een offer en de Romeinse documenten staan er strikt op dat men het zo blijft noemen en dat het dan ook het gereserveerde werkterrein van de gewijde priester blijft.'

Niet van Jezus

Willigis Jäger osv stelt in *Elke golf is de zee. Mystieke spiritualiteit* (Asoka 2004²), dat de offertheologie helemaal niet van Jezus afkomstig is en dat het christendom zich met deze verlossingstheologie een geweldige hypotheek op de nek heeft gehaald. 'Enerzijds omdat het nauwelijks nog mogelijk is voor een modern mens aannemelijk te maken, dat tweeduizend jaar geleden een mens aan het kruis is gestorven om voor onze schuld te boeten. Anderzijds omdat de geringschatting van de aardse wereld gepaard ging met een thans niet meer waar te maken verachting van het wereldse: de aarde, de natuur, de vrouw, het lichaam, de seksualiteit ...' Midden vorige eeuw werd vrijelijk nagedacht over 'transsubstantiatie' of 'transfinitisatie' en over de eucharistie als offer danwel gemeenschapsmaal. Mocht het wezen van de eucharistie Jezus' offer voor de zondige mens en wereld blijken, dan was mijns inziens het failliet van kerk en christendom getekend, omdat onze cultuur de offercultus ontgroeid is. Toen ik de kans kreeg bijbelwetenschappen te gaan studeren, stond bijzondere aandacht voor 'Het Laatste Avondmaal' voor mij op voorhand vast.

Een rommeltje bij Lukas

Als afstudeerproject koos ik voor het verhaal over Jezus' Afscheid volgens Lukas. Dit omdat het barstensvol breuklijnen en

inhoudelijke en literaire oneffenheden zit. Deze zijn veroorzaakt doordat de nieuwe tijd zich binnenwringt in een oud, mogelijk eerste, verhaal over Jezus' Afscheid en Testament. In Lukas is de eucharistische sfeer niet zo sereen als bij Matteus en Marcus. In zijn evangelie zit Judas mee aan tafel terwijl de twee andere synoptici hem vooraf hebben 'buitengewerkt'. Volgens Matteus en Marcus heeft Petrus ergens ooit een stevige uitbrander van Jezus gekregen, omdat hij Jezus' lijden en dood weigerde te aanvaarden. Maar Lukas geeft aanleiding aan te nemen dat dit - zoals ook bij Johannes (13,8) - tijdens de laatste avond is voorgevallen. Op de dubbele aanspreking van een persoon volgt in de bijbel steeds een verwijt en dit zal ook in Lukas (22,31) het geval geweest zijn. Later, toen Petrus kerkleider was, is dit verwijt verdwenen, bedreigt de satan de gemeenteleden en is Petrus hun steun. Maar dit speelt ver na Jezus' heengaan.

De beker overgedragen

Uit sommige belangrijke handschriften blijkt, dat de 'eucharistische formule' bij brood en wijn in Lukas' afscheidsverhaal een latere invoeging is. Deze invoeging heeft van Lukas' verhaal - ook inhoudelijk - een chaos gemaakt. Jezus heeft volgens het oude, eerste, verhaal zijn beker - zijn leven, levensopdracht, idealen, lotgevallen - overgedragen aan die bij hem waren. Want hijzelf kan er pas weer van drinken wanneer het rijk Gods gekomen is. (22,17-18) Daarom moeten zij 'die blijven' Israël gaan leiden. (22,28.30b) Deze overdracht en opdracht overviel Jezus' disgenoten; zij vroegen zich af wie van hen dan wel het voortouw moest nemen. Jezus wees niemand aan, maar sprak over dienend leiderschap en noemde zichzelf bediende aan tafel. (22,24-27) Elementen uit dit gebeuren komen ook in Matteus en Marcus voor maar in een heel andere, latere situatie (Mt. 20//Mc.10). Veelbetekend is dat bij deze twee de woorden over dienen worden aangevuld vanuit het offeridee: De mensenzoon is niet gekomen om gediend te worden maar om te dienen 'en zijn leven te geven als losprijs voor velen'. (Mt. 20,45//Mc.10,45) Een duidelijk latere toevoeging vanuit de hang van de eerste christenen Jezus te zien als de eminente vervanger van het joodse offer in de tempel. In het oude verhaal van Lukas heeft de beker niets met bloed of nieuwe verbond, maar stond deze voor Jezus' leven, roeping en opdracht die hij overdraagt aan die hem gaan overleven.

Mijn vlees

De eucharistische formule over brood en wijn is in het Lukas' evangelie ingevoegd vanaf 'voor u gegeven' tot en met 'deze

Lierop wijst de weg als vanouds

beker is het nieuwe verbond door mijn bloed voor u vergoten'. (22,19b-20) Oorspronkelijk zou er alleen gestaan hebben 'Dit is mijn lichaam'. Maar dit kan Jezus niet gezegd hebben omdat zijn moedertaal geen woord voor lichaam heeft. Hij moet gezegd hebben 'Zie mijn vlees', wat ook Johannes zich blijkt te herinneren. (6,52) Het is een zeer krachtige, zelfbewuste aramese zegswijze - ondermeer bekend uit de aanhef van psalm 63 - die vergelijkbaar is met de Nederlandse uitdrukkingen 'over mijn lijk', en 'met heel je lijf ervoor gaan liggen'. Met 'Zie, mijn vlees' bij het brood in zijn handen identificeerde Jezus zich overtuigd en overtuigend met het leven. En hij vervolgde heel zelfverzekerd met 'en ik verzeker je dat ge met mij aan tafel zult eten en drinken in Gods rijk.' (Lukas 22,29) Van Gods rijk is later door de christenen 'Jezus' rijk' gemaakt; maar deze pretentie had Jezus zelf niet. Met het brood in zijn handen heeft hij zich uitdrukkelijk geïdentificeerd met het leven, dat in God, de Vader voltooid zal worden. Dit rotsvaste vertrouwen van Jezus in het leven en de bestemming ervan is zijn Testament dat we vieren in de eucharistie; niet zijn dood of offer.

Misverstaan

Zoals blijkt uit wat Johannes schrijft rond het 'brood des levens' (Joh. 6) had zijn gemeente - ergens buiten Palestina - grote moeite met 'Zie hier mijn vlees'. Het klonk voor hen als kannibalisme, omdat ze deze zegswijze niet verstonden. In Palestina, Jeruzalem, hebben waarschijnlijk

grieks denkende christenen die de portee van deze aramese uitdrukking niet kenden 'vlees' met 'lichaam' vertaald. Parallel daarmee is de wijn in de beker 'bloed' geworden.

Uit nood geboren

De interpretatie van brood en beker als tekenen van Jezus' offerdood is uit de geestelijke nood van de eerste christenen geboren. Zij stamden uit het jodendom en waren vertrouwd met het joodse offerritueel. Doordat de verhouding van de christenen met de joden verslechterde en uitliep op een scheiding, raakten de jodenchristenen met priester en tempel ook het offerritueel kwijt. Hierop heeft met name de auteur van de *Hebreeënbrief* gereageerd door Jezus voor te stellen als God welgevallig offer en offeraar. De offer- en verzoeningsgedachte is uit geestelijke nood geboren. Wel oudchristelijk, maar niet van Jezus van Nazaret afkomstig. Het is begrijpelijk dat in de vroegste tijden van het christendom deze interpretatie zich opdroeg. Maar het is fout om deze tijd- en situatiegebonden kijk op brood en beker in Jezus' hand, te vereeuwigen. Hiermee heeft de christendom zich met een geweldige hypothec belast, zoals Willigis Jäger zegt. En deze leidt tot crisis ten koste van Jezus van Nazaret en de christelijke bezieling en gemeenschappen.

Wie meer naadjes van de kous wil weten, zie: Peer Verhoeven *Ten hemel schreien Gooi en Sticht* 1991 en *De Roerom* jrg. 20, 2005-2006.